

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามลำพังโดดเดี่ยว แต่จะมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ซึ่งจะมีขนาดและลักษณะที่แตกต่างกันออกไป การรวมกลุ่มจะช่วยให้มนุษย์มีการพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอดปลอดภัย มีมิตรภาพ ความรัก และความสนใจต่อกัน การรวมกลุ่มเริ่มจากสถาบันครอบครัว ขยายวงของการรวมกลุ่มออกไปหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเครือญาติ กลุ่มเพื่อน กลุ่มกิจกรรม และกลุ่มอาชีพ เป็นต้น ในอดีตชุมชนหมู่บ้านทางภาคเหนือเป็นชุมชนที่มีการพึ่งตนเอง มีความร่วมมือกันมีความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและระหว่างชุมชนในรูปของประเพณี เช่น การเอามื้อเอารวัน (การลงแขก) งานพิธีทางศาสนา งานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน งานโยธา งานชลประทาน ตลอดจนการป้องกันความปลอดภัยของชุมชนหมู่บ้านในการติดตามโจรผู้ร้าย โดยไม่มีบุคคลภายนอกชุมชนเข้าไปเกี่ยวข้อง (อนัญญา ภูงคกุล, 2533, หน้า 60) การรวมกลุ่มไม่ว่าจะเป็นกลุ่มขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ในรูปขององค์กรประชาชนในชุมชนชนบทเป็นการดำเนินการจัดกิจกรรมที่ประสานสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นการถ่ายทอดความรู้และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของประชาชนในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน (ธงชัย สันติวงศ์, 2516, หน้า 55) การรวมกลุ่มดังกล่าวผู้นำกลุ่มจะมีส่วนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มรวมถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่มด้วย แต่ละกลุ่มจะมีผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ถึงแม้ว่าผู้นำจะมีความสำคัญ แต่สมาชิกก็ย่อมจะมีความสำคัญด้วยเช่นกัน ผู้นำและสมาชิกที่ดีย่อมทำให้กระบวนการกลุ่มเป็นไปด้วยดี

ถวิล ธาราโกชน์ (2532, หน้า 108-111) ได้กล่าวถึงกระบวนการกลุ่มว่าเป็นกระบวนการวิเคราะห์การกระทำหรือพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ ในการดำเนินงานต่าง ๆ ซึ่งจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดจะขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของคนในกลุ่ม เช่น พฤติกรรมของหัวหน้าและสมาชิก ซึ่งอาจจะมีการร่วมมือ การแข่งขัน ความขัดแย้ง และการประนีประนอมกัน พฤติกรรมเหล่านี้อาจเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนก็ได้ เพราะแต่ละกลุ่มจะมีวัตถุประสงค์

เป้าหมาย และกิจกรรมที่แตกต่างกัน บางกิจกรรมอาจต้องการความร่วมมือจากกลุ่มอื่น และบางกิจกรรมก็อาจจะต้องมีการแข่งขันกัน ปรัชญาการณเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจอยากจะทำรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่ม/องค์กรในชุมชนชนบทเป็นอย่างไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ผลการวิจัยจะช่วยให้ทราบรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่ม/องค์กรในชุมชนที่มีอยู่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้การทำงานกับกลุ่ม/องค์กรของนักพัฒนาที่มาจากภายนอกได้เป็นไปอย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรชุมชนในชนบท
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรชุมชนในชนบท

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. เป็นความรู้ ความเข้าใจในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรชุมชนในชนบทที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร และชุมชน
2. ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาองค์กรชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ดำเนินการวิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้ คือ

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนชนบทภาคเหนือ คือ บ้านเจดีย์เนิ้ง หมู่ 9 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีเหตุผลในการคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. เป็นหมู่บ้านชนบทที่มีปรากฏการณ์ตามประเด็นที่ผู้ศึกษาวิจัยมุ่งศึกษา อันได้แก่ ชุมชนมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีลักษณะบ่งบอก โดยมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาชุมชน เพิ่มพูนความรู้จักชะในการประกอบอาชีพ การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน จนสามารถจัดองค์กรและพัฒนาชุมชนของตนเองได้

2. เป็นหมู่บ้านที่มีระบบความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น ตลอดจนระบบการผลิตและระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนที่สืบทอดกันมานาน

3. สภาพของชุมชนมีการคมนาคมติดต่อกับภายนอกได้สะดวก ได้รับข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ หลายทิศทาง และได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐค่อนข้างสูง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. บริบทชุมชนด้านกายภาพ ประวัติชุมชน โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่ม/องค์กร และวัฒนธรรมชุมชน

2. รูปแบบความสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนในชนบท เป็นพฤติกรรมที่กระทำระหว่างกันและก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ ความร่วมมือ การแข่งขัน การขัดแย้ง และการประนีประนอม โดยศึกษารายละเอียด ความเป็นมาของกลุ่ม/องค์กร วัตถุประสงค์ กิจกรรมของแต่ละกลุ่ม ผลประโยชน์จากกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กร กิจกรรมที่มีกลุ่มอื่นเข้ามาร่วม และเหตุผลของการเข้ามาร่วมกิจกรรมด้วย

3. เงื่อนไขที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ด้วยเงื่อนไขอะไรบ้าง เช่น การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของกลุ่ม/องค์กรในความเป็นเครือญาติ ความเป็นผู้นำ และการได้รับ/เสียผลประโยชน์

นิยามศัพท์เฉพาะ

องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อันได้แก่ กลุ่มเครือญาติ กลุ่มศรัทธา วัด กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง การติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยน ตลอดจนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม อันมีผลต่อพฤติกรรม

รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กร หมายถึง พฤติกรรมการกระทำที่แสดงออกระหว่างกันทางสังคม อันได้แก่ ความร่วมมือ การแข่งขัน การขัดแย้ง ตลอดจนการประนีประนอม

เงื่อนไขที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง สิ่งที่เกิดก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างองค์กรชุมชน ได้แก่ ผู้นำ ความเป็นเครือญาติ และผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม